

2010-ig szóló prognózis a szlovák könyvtári-tájékoztatói rendszer fejlődéséről

Szlovákiában a Kulturális Kutatóintézet (*Výskumný ústav kultúry*) foglalkozik a különféle kulturális területek fejlődésének prognosztizálásával. Annak ellenére, hogy a prognosztizálás általában is vitatott dolog, úgy tűnik: mégsem lehet nélküle megenni. Ha nem is válik be teljesen, hasznos segédeszköz a fejlesztések tudatosabbá tételéhez.

Ha igaz – és igaz – az, hogy minden kulturális területen rendkívül sok körülményt és tényezőt kell figyelembe venni prognosztizálás közben, a könyvtári-tájékoztatói terület vonatkozásában ez a megállapítás még inkább érvényes. A következők miatt:

- ▶ mindmáig "határvillongások" vannak a könyvtárügy és a szakirodalmi információs rendszer között,
- ▶ a könyvtáros-szaktájékoztató képzés mennyiségileg és minőségileg elmaradt a korszerű követelményektől,
- ▶ a könyvtárak tájékoztatói jellegű funkcióbővülése és elhelyezési-felszerelési feltételei között nincs – alig van – megfelelés,
- ▶ az ipar nem gyártja kellő számban és áron a nélkülözhetetlen könyvtártechnikai, ezen belül is az elektronikus berendezéseket.

Ezek a bizonytalanságok felettébb óvatossá tették a prognózis készítőit, mindenekelőtt a tájékoztatói funkció kiteljesedésének megítélésben. Mindezt előrebocsátva, a prognózis készítői az alábbi fejlődést "merték" felvázolni:

- ▶ 1986 és 1990 között a könyvtári-tájékoztatói rendszer átmeneti éveket él át. Ezeket a könyvtári rendszer irányításában, a könyvtári-tájékoztatói munka tartalmában és az új technika és technológia térhódításában meginduló *minőségi eltolódások* fogják jellemezni. Az említett változások

kvadrálni fognak a társadalmi-gazdasági átépítés céljaival. Különösen fontossá válnak a tervezési munkálatok, az előzetes kutatások, az ún. integrált könyvtári-tájékoztatói rendszer (integrovaný knižnično-informačný systém = IKIS) koncepcionális kérdéseinek megoldását elősegítő kísérletek, a kulcsfontosságú könyvtárakban végbemenő technikai-technológiai fejlesztések. (Erre az időszakra egyébként részletes fejlesztési terv is készült.)

- ▶ 1991–2000: ezt az időszakot az egész könyvtári rendszer minőségi átépítése és az új techniká-technológiára való áttérés általánossá válása fogja jellemezni. A jelenlegi, 15–20 évre tehető technikai elmaradottság 10 évre csökken. Az említett *modernizálás* következményeként a könyvtári-tájékoztatói szolgáltatások minőségi változáson mennek át, lényegesen növekedni fog demokratizmusuk és hozzáférésük. Az IKIS szolgáltatásai üzemszerűen fognak működni. Ezzel párhuzamosan komplex állomány- és információvédelem valósul meg, szintézisek látnak napvilágot a könyv- és könyvtárkultúrával kapcsolatos kutatások eredményeiből.
- ▶ A 2001 és 2010 közötti időszakra az egész könyvtári rendszer *intenzív fejlődése* lesz a jellemző, azt is beleértve, hogy szerteágazó számítógépes hálózatot fog működtetni. A könyvtárak korszerű intézményekké válnak, s ebbéli állapotukban lényeges hatással lesznek az új ismeretek létrejöttének, befogadásának és alkalmazásának alakítására.

/BIELIK, M.–ŠALÁT, M.: Prognóza rozvoja knižnično-informačného systému v SSR do roku 2010. = Knižnice a vedecké informácie, 21. köt. 4. sz. p. 172–178./

Csehszlovák terv a könyvtári hálózatok számítógépesítésére

Tanulságos volta folytán hadd idézzük szó szerint az itt referált cikk bevezetőjét: "Úgy vélem, hogy azok a közismert viták, amelyek az elmúlt években a könyvtárügy és az információs szolgáltatások közötti »határvonal« meghúzására vonatkoztak, lassan-lassan elülnek. Ezek a viták sehová nem vezettek, és saját terméketlenségükben merültek ki. A világtrendek ui. bebizonyították, hogy a könyvtárak kiemelkedő jelentőségű információs munkahelyek, amennyiben sikerül érvényesíteniük a maguk kétségtelen, nevezetesen abban gyökerező előnyét, hogy nemcsak az »információt az információról« nyújtására képesek, hanem általában a megkívánt dokumentum

teljes szövegét is fel tudják kínálni mellé. Az az információs rendszer, amely a felhasználónak nem tudja szolgáltatni a primer dokumentumot, olyan étteremhez hasonlít, amelyben mindössze az étlapot tudják prezentálni, miközben a rajta feltüntetett ételeket másutt kell felhajtani*. A könyvtár mindkettő, tehát a dokumentumról szóló információ és a szóban forgó dokumentum (vagy annak másolata) felkínálá-

* A referáló – saját leleményéből – ezt az étlaphasonlatot már régóta használja. Örül neki, hogy a dolgok-fejlemények azonos szakmai szemlélete révén másban is felöltött ugyan-ez a hasonlat. – A ref.

sára egyaránt képes. Az imént említett viták egyetlen – magyarán mondva: negatív – tapasztalata az lett, hogy a könyvtárak az országos információs rendszerben kijelölt »sajátos« szerepe örvén ez az intézménytípus gyakorlatilag az utolsó helyre került a műszaki felszereltség biztosítása tekintetében.”

E kedvezőtlen és mélységesen igazságtalan helyzet felszámolása érdekében a két szövetségi köztársaság nemzeti könyvtára, azaz a Cseh Köztársaság Állami Könyvtára (Státní knihovna ČR = SK-ČR) és a Matica slovenská (MS), bár más-más nevű, ám egymással kompatibilis tervet dolgozott ki a könyvtári hálózatok minél előbbi számítógépesítésére. A cseh tervet Moduláris Automatizált Könyvtári Rendszernek (Modulární automatizovaný knihovnický systém = MAKŠ), a szlovákot pedig Integrált Könyvtári-Információs Rendszernek (Integrovaný knižnično-informačný systém = IKIS) keresztelték el.

A két tervezet lényegi *azonosságai* a következőkben foglalhatók össze:

- ▶ Mivel a két szövetségi köztársaság könyvtári rendszere egyszersmind országos egységet képez, a két alrendszer ugyanazon módszertani, szoftver és műszaki alapelvekre építkezik.
- ▶ A két nemzeti könyvtár számítógépesítésén kívül a koncepciók tartalmazzák a tudományos könyvtári hálózat, valamint az egyéb hálózati központok és a különféle könyvtári szintek számítógépesítését is, hiszen a külön-külön számítógépesítési erőfeszítések részben gazdaságtalanok, részben pedig inkompatibilisek volnának.
- ▶ A párbeszédéses üzemmódú könyvtári katalógusok kialakítása korántsem egyszerű kérdés. Ezek kiépítésének múlthatatlan előfeltétele az egységes csehszlovák kommunikatív formátum kimunkálása és országos szabványként való rögzítése. E tekintetben mindenképpen a nemzetközi szabványhoz (UNIMARC és MEKOF) kell igazodni, különben az

ország kirekeszteni magát a nemzetközi kommunikációból, nem is beszélve arról, hogy az országon belül sem lehetne megvalósítani vagy legalábbis megközelíteni az "egyszeri feldolgozás – többszöri felhasználás" elvét.

- ▶ A két alrendszer programellátottsága is azonos. E tekintetben bizonyos továbbfejlesztésekkel (pl. a "programhumanizálás", kölcsönzési program fejlesztés, a nemzeti bibliográfiai alrendszer kezelésére való alkalmassá tétel stb.) – a CDS/ISIS két változatának (mini-mikro és mainframe) átvétele látszik a legalkalmasabbnak.
- ▶ Az eszközökkel való ellátottságnak mindkét tervezetben három szintje van:
 - a két nemzeti könyvtár, az SK-ČR és az MS központi számítógépe (ESZR– 2 vagy IBM 370, 937X), amely különböző típusú operációs rendszer alatt működik;
 - a tudományos (regionális hatókörű) könyvtárak SMEP/12 vagy a DEC cég VAX típusú miniszámítógépei VMS operációs rendszer alatt;
 - a járási hatókörű könyvtárak IBM PC/XT vagy PC/AT személyi számítógépei, amelyek MS/DOS operációs rendszerrel működnek.

Ezáltal biztosítani lehet, hogy az országos adatbázisokon kívül létrejöhessen a LAN (Local Area Networks), később pedig a WAN (Wide Area Networks) típusú alakzatok is.

A szóban forgó két tervezet "alapvető azonosságai" kapcsolatos döntések számos, eddig immár elvégzett kísérlet és "bemérés" eredményeire épülnek. Ezek nagyságrendjére nézve egyetlen adat: az SK-ČR pl. több mint 70 szakembert foglalkoztatott a MAKŠ-koncepció kialakítása közben. A gyorsabb előrehaladást – jellemző módon – a számítógépes technikaival való ellátottság elégtelenségei akadályozták.

/NEŠICKÝ, J.: *Automatizace síť knihoven. = Československá informatika, 31. köt. 10. sz. 1989. p. 289– 291./*

Automatizálás a Pozsonyi Egyetemi Könyvtárban

A Pozsonyi Egyetemi Könyvtár (Univerzitná knižnica Bratislava) Szlovákia egyik legnagyobb könyvtára. Állománya eléri a kétmillió egységet, évente kb. 40 ezer egységgel gyarapodik. Beiratkozott olvasóinak száma 24 ezer, a kölcsönzőforgalom 900 ezer egységet tesz ki.

A könyvtári, illetve a tájékoztatási rendszeren belül a következő funkciókat látja el: központi általános tudományos könyvtár, illetve a külföldi időszaki kiadványok nyilvántartása vonatkozásában országos tájékoztatási központ.

E minőségében (köteles példányokkal is gyarapodva)

- ▶ gyűjti a legkülönfélébb hordozókra rögzített hazai és külföldi dokumentumokat, a kéziratokat éppen úgy, mint a gépileg olvasható médiákat;
- ▶ gyűjtőköre mindenekei előtt a társadalom- és természettudományi irodalomra terjed ki;
- ▶ a csehszlovák és csehszlovák vonatkozású irodalmat illetően megőrző (nemzeti) könyvtári funkciót lát el;
- ▶ az országban található külföldi időszaki kiadványokról központi katalógust tart fenn, és biztosítja a tájékoztatást belőle;
- ▶ közreműködik a szlovák retrospektív nemzeti bibliográfia munkálataiban;